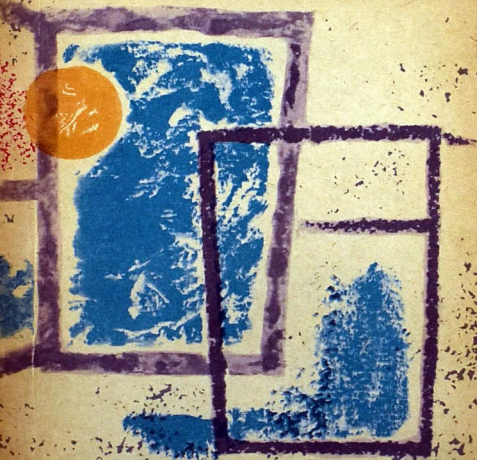

ТОФИГ МАЪМУД

АЧЫГДЫР ПӘНЧЭРЭМ...

ТОФИГ
МАҺМУД

АЧЫГДЫР
ПӘНЧӘРӘМ...

ШЕ'РЛӘР ВӘ
ПОЕМАЛАР

АЗӘРНӘШР

БАКЫ
1966

АЗӘРБАЙҖАН
ДӨВЛӘТ
НӘШРИЈАТЫ
БАКЫ 1966

Мехтаб Гасимованын 42.16

ОКНО МОЕ РАСПАХНУТУ

СТИХИ И ПОЭМЫ

(на азербайджанском языке)

7—4—3
374—66 м

hƏJAT
DUJFU LAR Y

ҮРЭЖИМЭ

Арзулар јувасы одлу үрэјим,
Јени бир арзум вар, јени дилэјим...
Әликөф бир кәчә охшатма мәни,
Јемәк-ичмәк үчүн јашатма мәни.
Кал, елә саф ол ки, көрсүнләр сәни,
Тәмиз, шәффаф ол ки, көрсүнләр сәни.
Күнәши көксүмә алыб гојум мән,
Кечә дә синәмдә сәһәр дујум мән.
Даним хејирхәһлыг ишығыјла јан,
Сән белә јанмасан, еј үрәк, дајан!

А ЧЫГДЫР КИ, ПӘНЧЭРЭМ

Ачыгдыр ки, пәнчэрэм,
Обалары, еллэри.
Дэралэри, чөллэри,
Јамачларда, дүзлэрдә
Чичакләри, күллэри
Кечә-күндүз мән көрәм.
Ачыгдыр ки, пәнчэрэм,
Дағларын думанлары
Кәлиб бурдан сүрүнсүн.
Доғма Араз, доғма Күр,
Чөллэрдә кәзән чүјүр
Көзләримә көрүнсүн.
Ачыгдыр ки, пәнчэрэм
Јансын

вә

парчалансын

Шимшәкләр отағымда.
Далғалар кими долсун,
Ән күчлү нәғмә олсун
Күләкләр отағымда.
Ај чарпајымда јатсын,
Күнәш мәни ојатсын.
Ачыгдыр ки, пәнчэрэм
Чәкилмәјим бучаға,
Сүкунәтли отаға.
Кәләндә дә мән евә,

Иясан кими јашајым
Һәјаты дуја-дуја,
Һәјаты севә-севә.
Ачыгдыр ки, пәнчэрэм
Бурдан баханда мәнә
Азәрбајчан көрүнсүн,
Бүтүн чаһан көрүнсүн!

КЕЧИД

Назик чыгыр кими дар,
Горхулу бир кечид вар.
Синэси бычаг-бычаг,
Чынгыла бах, даша бах...
Ашагыда гуу тэк
Көз гаралдан бир дэрэ.
Бэнээжир дэринлији,
Кенишлији көjlөрө.
Hөjатын өзүндө дэ
Чохдур белэ кечидлэр.
Кечэр бу кечидлэри
Анчаг мэрдлэр, икидлэр!

СУАЛ ВЕРЭР УШАГЛААР

Суал верэр ушаглар, суал улдуз гэдэр чох,
Сажы jох, hesабы jох...
Бүтүн күнү сорушар, нэ дурар, нэ даjанар,
Jалан да десэн эжэр, нэр чаваба инанар.
Суал верэр ушаглар кэлэндэ jаj, пажыз, гыш,
Jаган заман гар, jагыш.
— Чаj хардан ахыр, ата?!
— Нечэ олур ки, көjдэ илдырым чыхыр, ата?!
— Гушларын анасы вар?!
— Гарда jатыр довшанлар?!
— Yзүр, үзүр дэниздэ, jорулмаjыр о кэми?!
Нечэ чатыб күнэшэ, аjа Гагарин эми?!
Бу адича суаллар мүхтэлифдир нэ гэдэр,
Каh мэналы көрүнэр, каh күлмэли көрүнэр.
Бунларда кизлини jатан нөjат фэлсэфэси вар.
Билмэк, дуjмаг арзусу, өjрөнмөк нэвэси вар.
Дуjурам бу суаллар, нэм садэдир, нэм дэрин,
Бунларда нэбзи вурур
Кэлэчэк фикирлэрин, кэлэчэк эмэллэрин!
Суал верэр ушаглар көjдэн, булуудан, аjдан,
Суал верэр дэрэдэн, көлдэн, дэниздэн, чаjдан.
Онлар көрпэ бир агач,
Зетинлэри ачылар тэээ jарпаглар кими,
Фикирлэри боj атар, jашыл будаглар кими...
Суал верэр бахараг тэпэлэрэ, дагларэ,
Охунмамыш китабыр нөjат бу ушаглара!

МЭН КЕДИРЭМ, КЕДЭЧЭЈЭМ

Уча дагы јаваш-јаваш чыхырам мэн,
Гаршымадакы узун јола бахырам мэн.
Јохушларда, дэрэлэрдэ итир бу јол,
Чыхыр јенэ, јамачлардан өтүр бу јол...
Галхыр, галхыр,
Бир гајанын үстэ чыхыр.
Бу јердэ дэ дајанмајыр, кедир јенэ,
Ишыг кими һарадаса итир јенэ...
Ики јандан бүрүндүкчэ
Јашылыға, чичэклијэ,
Дајанмајыр, галхыр бу јол жүксэклијэ.
Кедир, кедир, һеч билмирэм һара доғру?!
Бэлкэ, бэлкэ зирвэлэрдэ парылдајан
гара доғру?!
Синэсиндэ ал күнэшин нуру кедир,
Булуллара доғру кедир.
Буну дүзкүн бир јол сајыб,
Јаваш-јаваш аддымлајыб,
Мэн кедирэм, кедэчэјэм
Тэк галсам да,
Јыхылсам да, бүдрэсэм дэ, јорулсам да...
Јол узаныр лап жүксэјэ, күнэшэдэк,
Нэ көзэлдир
Зирвэлэрэ доғру кедэн јолла-кетмэк!

САКИТЛИЈЭ ДУШМЭНЭМ

Сацит галмаг истэмирэм отағымда мүгэвва тэк,
Јох! Шимшэкли, фыртыналы, гасырғалы бир һава тэк
Чошмаг, дашмаг истэјирэм.
Сығынмырам чичэк кими бир гајаја, бир јала мэн,
Зирвэлэрин үзэриндэн дөнүб нэһэнк гартала мэн
Учмаг, учмаг истэјирэм.

Истэмирэм чошгун, гајнар бир һэјатдан чох узагда,
Дост-танышын кэлмэдији кимсэсиз бир бағча-багда,
Һэјат сүрүм, өмүр сүрүм.
Јох, истэрэм гызыл күнэш синэм үстэ од галасын,
Ғатар мэни силкэлэсин, кэми мэни јырғаласын,
Һэр күн јени алэм көрүм!

Көнүл, титрэ, уч көјлэрэ, гијмэтли ол алмаз кими,
Чум дэрјаја гэввас кими, чошуб чагда Араз кими.
Синэмдэ мин дүјгү ојат!
Нэјэ лазым, инчи олум, анчаг һеч вахт тапылмајым,
Истэрэм ки, өмрүм боју сүкунэтэ гапылмајым,
Бир өлүмдүр сацит һэјат!

ПЛАШ КЕЈЭН ГЫЗ

Сәни көрдүм бир сәһәр,
Гушлар ојанмамышды
Кедирдин һәлә жувада,
фәһләләрлә бәрәбәр
Чискинали,
думанлы
бир һавада...
Јағыш да јағырды
нарын-нарын...
Сәсләнирди марш кими
о мәтин аддымларын!
Кедирдин,
әјниндә
кәңчилијини,
инчәлијини
кизләдә билмәјән
сары бир плаш...
Кедирдин,
гәлбиндә һәјәчан, тәлаш...
Көрүнүрдү үзүн
нурлу бир сәһәр иһими,
Кедирдин лакин
шинелли
әскәр кими.
Сәни мән нә хәјалда,
нә дә јухуда көрдүм,
Нәһәнк гурғуда көрдүм.

Сәни көрдүм
гар јағанда,
јағыш төкәндә...

Көрдүм өзүлләри
бетонла бәркидәндә.
Күләк әсди, нә әсди,
Бәрк дартды плашыны.
Әјмәк истәди
башыны,
Әјә билмәди анчаг.
Бирдән ачылды санчаг,
күл дәстәси тәк
јығылмыш сачларыны
Даһа күчлү әсәрәк,
дағытды күләк.
Јенә көрдүм сәни мән
клуба кедәндә,
рәгс едәндә.
Көрдүм ки, тәбиәт
Јарадыбдыр
көзәл, инчә
бир хилгәт!
Сәнә бахдым, таныја билмәдим,
Инанмадым ки,
о зәриф әлләр
даш јығыр, бетон төкүр,
Өнүндә тәбиәт дә
тәслим олур, диз чөкүр.
Көрдүм сәни һәр заман
Бу һәјатла јашајан,
садә, мейрибан,
көзәл бир инсан кими.
Көрдүм гәһрәман кими!

СУСАН ПИАНО

Кениш отаг...

Гара рэнкли

бир пиано

гожулубдур.

Иллэрдир ки, она хэмдэм

Нэгмэ дежил, гэм олубдур.

Ев саһиби

һеч ачмажыр гапағыны.

Сүкут тутуб отағыны.

Пиано да

Шимшэклэрин,

күлэклэрин

Кур сәсини,

нэфәсини

Синәсиндә сахлажыбдыр,

Ев саһиби ону мөһкәм

баглажыбдыр.

Баглажыб ки, һеч кәлмәсин

сәси онун.

Бу гадына эзаб верир, гэм кәтирир -

Нәғмәләри пианонун.

Чүнки бир вахт ону чалан,

Дилләриндән илһам алан

Көзәл-көјчәк,

үрәји пак,

Әзиз-хәләф бирчә оғлу

Чәбһәләрдә олду һәлак!

Ондан бәри,

пианону губар алыб,

Нәғмәләрә һәсрәт галыб

Ләпәләр тәк ағ дилләри.

Бу дилләрдә сусуб чајлар,

Гарангушлар, торағајлар...

Бүлбүлләрин чәһ-чәһи дә,

Чаванларын гәһ-гәһи дә...

Көрән нијә,

Әзиз оғлу өлүб дејә

Нечә илдир чанлы икән

Өлдүрүбләр пианону?!

Дајажыблар

Мүгәссир тәк күнчә ону?!

Даш тәк сусан пианонун

Бу дәрдини дуја-дуја

Ахыб долур үрәјимә

Кәдәрли бир симфонија...

Бирдән мәни

Өз гојнуна алыр дағлар,

Орда, кәнддә бир бағча вар...

Нәғмәләри пианосуз

Охујурлар шән ушағлар.

Сүкут бура јаддыр тамам,

Бу ушағлар шаддыр тамам.

Мусигисиз

јаллы кәлиб

рәгс дә сәнд.

Охудугча бирнэфәсә

Һејран олдум

Ушағларын додағындан

Гопан сәсә!

Фэгэт башга бир шәһәрдә,
Дүчар олуб гәмә, дәрдә
Дајанмышдыр бир пиано
Сүкут кими,
Дајанмышдыр табут кими...

ТӘБРИЗ

Һеч заман Тәбризә гонаг олмадым.
Лакин о шәһәрдән узаг олмадым.
Булуларла биркә учдум о јердән.
Дурна гатарыјла кечдим о јердән.
Әсдим күләкләрлә Муган дүзүндән.
Доғма гардашымын өндүм үзүндән.
Мән Тәбризә кәлдим һәр кечә јары.
Хәјалым долашды хијабанлары.
Гајалар јашамаз сал дашдан ажры.
Гардаш да галармы гардашдан ажры?!
Мүмкүнмү кичичик фиданы бөлмәк.
Мүмкүнмү дәнизи, үмmanı бөлмәк?!
Тәбриз, Бакымызын екиз гардашы.
Сызлајыб төкмүрәм инди көз јашы.
Һирсими, киними удуб дурмушам.
Башымы дағ кими тутуб дурмушам.
Һеч заман Тәбриздә гонаг олмадым.
Лакин о шәһәрдән узаг олмадым.

М. Ф. Ахундов adına
Азәрбајҹан Республика
КИТАБХАНАСЫ

СӘКИНӘ

Сән дүнјаја кәләндә
Анан көчдү дүнјадан.
Бу кәдәри дујмадын.
Сән ушагдын о заман.
Ајлар, илләр доланды;
Бөјүдүн јаша долдун.
Чичәк кими ачылыб
Дәчәл, ојнаг гыз олдун.
Атан тәнһалығындан
Безикиб чана кәлди.
Евинизә кизличә
Тәзә бир ана кәлди.
О, әввәл — тызым — дејә
Сәни јахшы сахлады,
Өлүб, гара сачына
Јашыл лент дә бағлады.
Лакин, сонра дәјишди,
Билмәдин, бу нә ишди?!
Сәни бәзән сөјдү дә,
Гышгырды да, дөјдү дә..
— Базара да кет — дејә
Нөкм еләди, чыгырды
Әлиндәки о зәнбия
Өзүндәи дә ағырды.
Сән бәзән пул итирдин, —
Өз башына, Сәкине,

Мин бир бала кәтирдин.
Бу гадын сәнин үчүн
Ана дејил, јад олду.
Сәнин ушаг гәлбинә
Гылынчсыз чәллад олду.
Јенә ајлар доланды,
Евиниздә бир ахшам
Тәзә бир чыраг јанды.
Сән ушағы апардын
Гучағында кәзмәјә.
Дајә лазымкән сәнә
Олдун өзүн бир даја.
Бахдын, бахдын, Сәкине,
Өз ананын шәклине...
Атан чәбһәјә кетди,
Бу кичик үрәјинә
Икинчи јара олду.
Шән ушаглыг күнләрин
Даһа да гара олду.
Чәбһәдән дә атанын
Гәра хәбәри кәлди.
Сәнин кичик өмрүнүн
Агыр күнләри кәлди.

Јадынґамаы, Сәкине,
Кәлдин ушаг евинә.
Сән көрдүн инсанларын
Инсана гајғысыны.
Көрдүн гоча Баһардан
Бир ана гајғысыны.
Гәм, кәдәри унутдун,
Јенә дә ојнаг олдун.

Шэн ушаглар ичиндэ,
Сэн дэ шэн ушаг олду.
Јенэ бахдын, Сөкинэ,
Өз ананын шэклинэ.
Будур, китаб верирсэн
Китабханада мэнэ;
Бахырам көзләринэ,
Көдөр јарашмыр сэнэ.
Сөкинэ, ешитмишэм
Даим китаб вердијин
Сада бир чавана сэн
Һәм дэ көнүл вермисән.
Ушаглығын көдәрли,
Көнчлијинсэ шэн олду.
Еј анасыз галан гыз,
Анан бу Вэтэн олду.

КӨРПЭ ЈОХСА ДА...

Кэлин ағыр-ағыр кээди, доланды,
Пәнчэрэ өнүндэ кэлиб дајанды.
Ким исэ отагда чығырды бирдэн,
— Ана, ана — дејэ чағырды бирдэн.
Кэлин дөнүб бахды... сөссизди отаг.
Һаны бас ананы сәсләјән ушаг?!
Кэлин фикрә кедир... узағы көрүр.
Инди чэ чығыран ушағы көрүр.
Алыб гучагына ону кээдирир,
Каш өпүр үзүндән, каш әмиздирир.
Каш да ки, ләјәндэ чимдирир ону,
Јујур үз-көзүнү, фындыг бурнуну.
Кејдирир әјиннэ бир ағ көјнәји,
Бир үммана дөнүр ана үрәји.
Ушағы хәјәлән о өпә-өпә,
Бир бала ешгиндэ, һәвәсиндәдир.
Инди бу отагда јохса да көрпә,
Нәфәси кэлинин нәфәсиндәдир!

УЗАДЫРАМ ЭЛЛЭРИМИ

Еј дүнјанын инсанлары,
Сизэ сары
Узадырам эллэrimi,
Ишыг кими, шүа кими ..
Бу эллэрлэ тутурам мэн
Гималајын зирвэсиндэн.
Уча сэрһэд дағларына
Ағ думанлар чэкир чуна.
Эллэrimсэ су долдурур
Нил чајында өз овчуна..
Бир күнэшин теллэри тэк,
Узадырам эллэrimi
Мэн Шиллерин вэтэнинэ,
Драјзерин вэтэнинэ.
Сүлһ, азадлыг ешги нлэ
Ики милјард үрэк јансыл!
Еј дүнјанын инсанлары,
Бизэ сары
Эллэrimнiz гөј узансын.
Ики милјард эл бир олсун,
Дилбир олсун, элбир олсун,
Гырылмајан зэнчир олсун,
Бирләшдирсин гит'элэри,
Көјү, јери...
Бу дүнјанын дөврэсинэ
Долансын бир кэмэр кими!
Кэссин өлүм јајанларын
Гаршысыны чөпэр кими.

КӨЗЭЛЛИК ГУЧАҒЫНДА

Дағлар елэ уча ки,
Онларын архасында
Дуруб кизлэнир күнэш.
Бэ'зэн дағ зирвэсинэ
Шар кими енир күнэш.
Дурур шөһрэтли дағлар,
Бу эзэмэтли дағлар...
Мәғрур сәркәрдэлэр тэк,
Көлкәлэр үстүмүздэ
Ојнајыр пәрдэлэр тэк...
Јоллардан јухарыда
Тәпэләрдэ мешәләр...
Јоллардан ашағыда
Дәрәләрдэ мешәләр...
Јамачлары, дикләри
Јашыл мэхмәр бәзәјир...
Бөјүк бир дағ мешәни
Елэ сыхыр көксүнэ,
Өзү дэ нәһәнк,
уча
Бир ағача бәнзәјир.
Гајалар дивар кими,
Узаныр һасар кими...
Тәбиәтин сеһирли
Јүз-јүз ме'мары калиб.
Онларын эллэријлэ
Санки бөјүк бир гәсрин

Сүтунлары дүзәлиб...
Ғамыны гонаг билир,
Јашыл бир сүфрә ачыр
Көзәл дағ јамачлары.
Јамачлардан јоллара
Салам үчүн әјилир
Уча гоз ағачлары.
Ғајаларын,
дашларын
Бағрыны сөкә-сөкә,
Ғәһгәһә чәкә-чәкә
Ахыр, чағлајыр Тәртәр,
Кәтирир синәсиндә
Титрәшән
ағ чичәкләр.
Дәрәдән думан кәлир.
Дидилән ағ јун кими
Дағ башында сејрәлир...
Од кими гајнар олан,
Буз кими сојуг олан
Булаглары вар онун.
Дәрәләрдә тавансыз
Отағлары вар онун.
Кәлсән пајыз чағында,
Кәлән баһар чағында
Сән өзүнү дујарсан
Көзәллик гучағында.
Будур, көзәл Кәлбәчәр
Әтрафы дағ, гаја, дик...
Гуртарса да бу сәфәр
Гуртармыр бу көзәллик.
Сандым бурда јерләшир
Бир сәнәт музејинин

Нәһәјәтсиз салону.
Кәл, сејр елә
бир дәфә
Дөнә-дөнә,
мин дәфә
Хатиринә сал ону!

ЗЭНЭРДЭН СОНРА ГАТЫГ...

Бири кин бэслэжирди
Эн јахын бир достуна...
Кизличэ,

хэлвэт кечэ
Зэнэр ичирди -она.
Досту чапалајанда
Сөнэндэ ахшам кими...
Эл-ајага дүшдү о
Хејирхаһ адам кими...
Гачды,

кэтирди гатыг...
Амма... кеч иди артыг...

КЭНЧЛИК... БАҺАР...

Кэнчлик, баһар,
Бир-биринэ охшары вар.
Гэр икиси одлу, гажнар...
Гэр икиси кур ишыглы,
Тэрэвэтли, жарашыглы...
Инсанларын һажатына
Мә на верән
Кэнчлик үчүн, баһар үчүн
Баш әјирәм.
Эн көзәл бир тәшбех олан
Бу сөзләрэ
Тешбех тапа билмәјирәм.

Нә көзәлдир
чөлдә, дүздә
Көрпә отлар, тәр лаләләр.
Заводларда, гургуларда
Тәзә, чошгун гүввә илә
Һарај салыр кәнч фәһләләр...

Көрпә шаир,
Ше'р дејир.
Охудугча сәтир-сәтир.
Мән дујурам тәзә әтир.
Оун шаир олдуғуна
Инанырам.

Мәндән яхшы жазыр дејә
 Утанырам.
 Лакин бә эи пахыллар тәк
 Дујмурам гәм.
 Кәнч шаирин баһар кими
 Кәлишинә севиңирәм!
 Тракторчу илк шырымы
 Ача-ача,
 Чобан горхунч сылдырымы
 Аша-аша
 Кәлир баһар јелләри тәк.
 Кәлир баһар селләри тәк...

Бир гыз көрдүм, көзәл бир гыз
 Ағ халатда.
 О, башлајыр һәкимлијә
 Бу һәјатда.
 Әлләри вар, ағ гар кими.
 Көзләри вар, одлар кими...
 Палатаја кәлиб кирир
 Табиәти чанландыран
 Баһар кими...

Кәнчлик, баһар...
 Синәсинда шафәгләри
 Сахлајан бир дәниз кими...
 Доғулушдур јер үзүндә
 Һәр икиси екиз кими...
 Онлары чүт улдуз сајын.
 Ачын бүтүн гапылары.
 Мин севиңчлә гаршылајын
 О кәнчлији, о баһары.

БИР ИЧИМ СУ

Бир ичим су
 Кәрәк дејил   гурумуш
 Бағ-бостана,
 Амма   нечә кәрәкдир
 Јоллар кәлмиш,   сусамыш,
 Јорулмуш
                                 Бир инсана!

18 феврал, 1964-чү ил.

БИР УШАГ ЈОЛ КЕДИРДИ...

Башында јекө папаг,
Јола чыхды бир ушаг.
Көрөн һара кедирди?
Ганы гара кедирди...
Бирдән араба калди,
Көһнә, бөјүк тәкәрли.
Дал тәрафда отурду
Ушаг гәмли, кәдәрли...
Гушлар нәгмә охуду
Будаглар арасындан:
— Нијә гәмкинсэн, оғлан?!
Ушаг һара кедирди?
Ганы гара кедирди.

Анасынын јанында
Өкеј атасы варды.
Атасынын јанында
Өкеј анасы варды.
Дөјүрдү, өкеј ата,
Сөјүрдү өкеј апа...
О, каһ бурда олурду,
Каһ да орда олурду.
О евдән говулуурду.
Бу евдән говулуурду.
Каһ шәһәрә кедирди.
Атасынын јанына.

Каһ да кәндә кедирди
Анасынын јанына.

Она фикир јарашмыр,
Амма фикир едирди.
Шәһәрдән кәндә доғру
Бир ушаг јол кедирди!
Јол кедирди бир ушаг,
Он бир, он үч јашында.
Көзүнүн үстә дүшмүш
Јекө папаг башында.

МЭН ЯНМАЈА БИЛМИРЭМ

Язычы дог.гум Сабир Әһмәдова

Сабир! О сәрт илләри анмаја билмирәм мән,
О илләри андыгча јанмаја билмирәм мән.

Јадындамы гардашым, 43-дәки о баһар,
Өвладыны чәбһәјә јола салан аналар?
Көз јашы төкә-төкә, сачыны јола-јола,
Чыхдылар ахшам јола.
Өзләрини чырпдылар, өзләрини дөјдүләр,
Машинисти сөјдүләр.
Көз јашлары гуруду оғул јанагларында,
Өпүшлә биркә кетди
Нәфәсләринини әтри оғул додагларында.
Кетди әрләр, аталар,
Машинист горхду бирдән фәрјад едән гадынлар
Тәкәрләрин алтына өзләрини аталар...
Кәдәрлә нәфәс алан, ағыр-ағыр тәрпәнән
О гатар, јадындамы?!
Гатардан ажрылмајан, онун јанынча кедән
Аналар, јадындамы?!
Бири чыхды ирәли өзүнү атсын дејә
Вагонун ичиндәки чаван оғулар үстә.
Бири нечә јүүүрдү гатара чатсын дејә,
Лакин чата билмәди, дүшдү шпаллар үстә...

Хатырладым көр нәји,
Јадындамы, гардашым, бизим драм дәрнәји?

32

Дәрсдән сонра дајаныб мәктәбдә мәшг едәрдик,
Биз кәндләрә кедәрдик.

Тамашаја кәләрди бикеф, әзкин адамлар,
Јоргун, гәмкин адамлар.
Онлар сакит отуруб бизи артист биләрди,
Дүнја бөјдә дәрдини
Унудараг бир анлыг, гәһ-гәһ чәкиб күләрди.
Сәһнәјә чыхан заман сән партизан олардын,
Сәһнә чәбһәјә дөнәр, сән гәһрәман олардын.
Од ичинә кирәрдин, вурущардын, јанардын,
Бирдән јараланардын.
Бу вахт бөјүк салонда ағыр сүкут кәзәрди,
Адамларын үзүндә гара булул кәзәрди.
Јадындамы, гардашым,
Сән бөлә билмәјирдин он јерә бир фәтирин,
Дојмасаг да, нә ејби.
Јенә нәфәсимдәдир о исти чөрәк әтри!

Баһар фәсли кәләндә, чәмән јашыл,
чөл јашыл...
Нә көзәл көрүнәрди, јадындамы Чәбрајыл?!
Јадындамы о чинар, алтындан ахан кәһриз,
Чәмәнләрин бәзәји о гәрәнфил, о нәркиз...
Сән итирдин чәбһәдә гәһрәман гардашыны,
Онлар сәһнәлә биркә ахытды көз јашыны...
Ағламадын тәкчә сән, аналар да ағлады,
Чәмәнләр дә ағлады, чинарлар да ағлады.

Јадындамы, гардашым,
Јанымыздан асардыг узун тахта хәнчәри,
Ахтарардыг чәмәнә чинчилими, пенчәри.
Чумардыг, көрән кими јолларда бөјүрткәни,
Дәјмәмишдән јејәрдик колларда бөјүрткәни.

АТАЛАР СӨЗҮ

Сабир, о сәрт илләри анмага мүмкүн дежил,
Андыча да, гардашым, жанмага мүмкүн дежил.
О илләри фикримдән һеч заман силмирәм мән,
Утуда билмирәм мән,
Утуда билмирәм мән!

Узаг-узаг эсрләрин
Гожиунда јаранса да
Бизим үчүн ачылан
Јени,

нурлу сәһәрди
Аталар сөзү!

Вәрәгләри солмајан
Әбәди бир эсәрди
Аталар сөзү.

Ичи алмазла долу,
Көвһәрлә долу сандыг.
Ону һәјатымызын,
Ону тарихимизин
Парлаг күзкүсү сандыг.
Нечә әсэн рузкарын
Бурда һезин әси вар.
Нечә солан баһарын
Бурда рајиһәси вар.
Һәр сөз нечә комадан,
Нечә дахмадан чыхыб.
Кечиб фыртыналардан,
Гардан, шахтадан чыхыб.
Кәлиб бизә чатыбдыр.
Заманын әлләријә
Бөјүјүб ағач кими
О, гол-будаг атыбдыр.

АРАЗ ГЫРАҒЫНДАН МӘКТУБ

Шаир Сәһраб Таһирә

Жарадан

бир нәфәр жох,
Адлары билимәжән
Көр нечә инсан олуб.
Һәр эәка булағындан
Дүшән фикир дамласы
җығылыб үмман олуб.
Бурда атамьзын да,
Улу бабамьзын да
Әчдадыны көрүрүк.
Окун мәшәгтәт долу.
Гәм долу,

мөһнәт долу,
Һәҗатыны көрүрүк.
Өтән илдырымларын,
Өтән фыртыналарын
Ән күчлү бир сәсидир
Аталар сөзү!
О узаг бабаларын,
О узаг аналарын
Солмажан нәфәсидир
Аталар сөзү!

Бизим үчүн һәр заман
Одур јер күрәсиндә
Мүдриклијин мә'бәди.
Бу сонсуз океана
Јенә бир дамчы дүшсә
Ғалачагдыр әбәди!

— Шаир, дајан даһа, ирәли олмаз,
Ғырылды ганадым, ғырылды голум.
Алов ахыны тәк көрүндү Араз,
Санки ғылынч илә кәсилди јолум.

Әјилдим, сулардан ичә билмәдим,
Бир сүкут ичиндә бахдым о таја.
Нә едим, Араздан кечә билмәдим,
О јанда ејни дағ, ејни от, таја.

Јаралы Араздан бир даш көтүрдүм,
Сөз кими суларда бәстәләнди даш.
Саз кими өтәндә бирдән нә көрдүм,
Од олду, алышды, түстүләнди даш.

Тәкчә о даш дејил, от да, ағач да,
Дәрә дә, мешә дә, тәпә дә јанды.
Әтрафда не варса, чөл дә, јамач да,
Күкрәјән даалға да, ләпә дә јанды.

Ғәми, ешги олар дағлардан ағыр
Үмиди ғырылса дәрди бир кәсин.
Сән јери, дүнјаны көмәјә чағыр,
Чансыз даш јананда инсан нејләсин?!

Күл битәр о јанан дашьмын үстә
Тәбризлә, Мәрәндлә әл-әлә кетсәм.
Өлүм кәлиб дурса башьмын үстә
Инанын, өлмәрәм вүсала јетсәм.

ИШЫГЛЫ ОТАГДА КӨЛКӨ

Достум мени јаз чагы кәндә гонаг апарды,
Чох көзәл еви варды.
Јагыш чисәкләјирди биз һәјәтә кирәндә,
Гачыб кизләнди дәрһал бир гыз мени көрәндә.

Түл пәрдәли, мебелли, чил-чырағлы бир отаг...
Бојанмышды јүз рәнкә гаршысында бағча-бағ.
Јагыш кәсмәјиб јенә жагырды нарын-нарын,
Чимирди чичәкләри нечә алманын, нарын...
Бирчә ан олсун белә достум сакит дурмады,
Кетди, кәлди, вурнухду, јериндә отурмады.

О, фырланды башыма.
О, доланды башыма.
Өзү сүфрәни ачды,
Өзү мәтбәхә гачды...
Өзү чөрәк кәтирди,
Өзү јемәк кәтирди.

— Багышла, — дејә-дејә,
Дунјанын не мәтиндән бир-бир дүздү сүфрәјә.
Бу гәрибә вәзијәт гаралтса да ганымы,
Истәдим ки, сорушум һаны евин ханымы?
Бу вахт гапы јанында ешидилди гыз сәси,
О, кирмәди, отаға дүшдү анчаг көлкәси.

Горха-горха әл етди,
Нә исә-верди, кетди.
Дәһлиздән кечән заман
Көрдүм онун көлкәси пәрдәнин үстә дүшдү,
Көлкә титрәди, әсди, саға-сола сүрүшдү.

Көр нәләр вар сүфрәдә, чан дәрманы тапылар,
Мәни һејрәт көтүрдү, өртүләндә гапылар.

Даһа кәлән олмады,

Һаны мәним достумун, әзиз гызы, арвады?!
Мән севино-севино,

Ачыг, тәминз үрәклә кәлмишәм дост евино,
Бәс бу көрдүјүм нәдир,

Өкәр евиндә мәнә һалал сүфрә ачырса,
Арвадыны, гызыны нијә мәнән кизләдир?!
Түл пәрдәнин үстүнә јенә дә көлкә дүшдү,
Сәрв кими јелләниб, саға-сола сүрүшдү.
Дәһлиздән кечәнләрин ешитдим сәсини мән,
Өзләрини көрмәдим, көрдүм көлкәсини мән.
Дудум нәсә чатмајыр јарашыглы отагда,
О көлкәјлә јанашы,
Башга, јад бир көлкә вар бу ишыглы отагда!

Башга, јад бир көлкә вар бу ишыглы отагда!

ҺӘДИҖӘ

Јулиус Фучикин арвады

Чаван, чәсур гадын голлары бағлы,
Үзү гәм-кәдәрли, үрәји дағлы,
Гәзәблә отурмуш һәбсханада,
Санки зәриф чичәк дүшүбдүр ода.
Бу күн о гадынын отуздуз јашы,
Ахыр јанағындан исти көз јашы.
Бәс һаны достлары, бәс һаны әри?
Бәс нијә кәлмәјир дост тәбрикләри?
Инди ким салачаг бәс ону јада,
Шәнлик гурулармы һәбсханада
Бу күн о гадынын отуздуз јашы,
Ахыр јанағындан исти көз јашы.
Чохалыр, сел олур бу көз јашлары,
Аз галыр дағытсын, сәксүн дивары.
Чатсын Фучикинә, чан сирдашына,
Һәјат, мүбаризә силаһдашына.
Инсана руһ верән хош фәрәһ кими,
Алыр гучағына ону бир хәјал.
Тохунуб сәс салан бир гәдәһ кими
Сәсләнир гәфилдән әлиндә гандал.
Диксинир Густина, чәкилир кери,
Фучики ахтарыр јенә әлләри.
О, билир ки, инди боранлы гышдыр.
Јары севдијини унутмамышдыр.
Инди гаршысында олса да дивар,
Дејирләр — үрәкдән үрәјә јол вар.

Башга камерада јатмыр бир нәфәр,
Ојаныр гәлбиндә хош хатирәләр.
О, билир Густанын отуз јашы вар.
Көрән, нә көндәрсин она јадикар?
Дејир: ачымаһса бағлы голлары,
Көнлу чичәк кими ачылсын бары.
Зиндана дәјсә дә онун күрәји,
Чыхсын азадлыға одлу үрәји.
Күл шәкли чәкдириб рәссам достуна,
Кичик бир һәдијјә көндәрир она.
Гадын һәдијјәни алдығы заман,
Күндүзә чеврилир гаранлыг зиндан.
Гызылкүл чәкилмиш бу садә шәкил,
Азадыг кәтирди она елә бил.

Илләр кәлиб кечиб, дүшсә дә јада,
Инди һәмин күнләр галыб архада.
Бу күн тамам олур Густанын јашы,
Ахыр јанағындан јенә көз јашы.
Ону тәбрик едир достлар, танышлар.
Густанын гәлбиндә ачы кәдәр вар.
Көтүрүр Фучикин һәдијјәсини,
Ешиндир јенә дә онун сәсини
Густина дүшүнүр, Густина бахыр,
Онун синәсиндә үрәк дил ачыр,
О шәкил гызылкүл коллары кими
Санки гөнчәләнир, гызылкүл ачыр.

ЈАР ДЫМ ЛЫ Д А П А Ј Ы З

Јардымлаја доғру кедир бир машин,
Јол алыр мешәли дағлара сары.
Үстүнә зәр дүшүб торпағым, дашын,
Хәзәлләр гызылы, коллар сапсары...

Гупгуру ағачлар јамачда, јалда
Учалыр заводун бачалары тәк.
Тәпәләр, гајалар ширин хәјалда
Ујујур бир кәндин гочалары тәк.

Мешә јоллар боју узаныб кедир,
Јердә гызыл хәзәл, сапсары дөшәк...
Чаван сүрүчүјә һамы әл едир,
— А гардаш, машины, сахла бир дүшәк...

Кәлин, јоллардакы думаны говаг,
Дуруб көзәллијә бахаг дојунча.
Вугарла дајанмыш палыд, шам, говаг,
Дүзүлүб јан-јана мешә бојунча...

Ағач үстүндәки јуваја бир бах,
Гушлар көчүб дејә ону гәм алыб.
Санки јува дејил, ири бир папаг
Атылыб будаглар үстүндә галыб.

Зирвәләр бүрүнүб думана, чәнә,
Думанлар јоллары бағламаг истәр.

Бүрүјүб инчә, түл пәрдәләринә
Өтән машинлары сахламаг истәр.

Әјиндән чыхарыб јашыл палтары
Торпаг синәсини ачыр гар үчүн.
Будагда сахламыр ағачлар бары,
Күләк јерә салыр ушаглар үчүн.

Дејәсән үшүјүр о бозаран даг,
Гардан улдуз тахыр ума зирвәси.
Һүндүр әтәкләрдән бир нечә ушаг
Енир күрәјиндә чырпы шәләси.

Гәмли карваныны бурда сахлајыр
Әрдәбилдән ахыб кәлән булудлар.
Бирдән көз јашыны төкүб ағлајыр.
Исланыр чичәкләр, исланыр отлар...

Һај салыр дәрәјә бир чајын сәси,
Пајызы баһардыр бу көзәл јерин.
Дағлара јайылыб, кәзир нәгмәси
Гызыл галстуклу пионерләрин.

Һава буза дөнүр, дүшүр астадан
Ахшам гаранлығы даға-дәрәјә...
Јенә думан кәлир, гаты бир думан
Алыр мешәләри мүһасирәјә...

Дурур јол агзында кәндә кедәнләр,
Гонаглар таләсир мейманханаја.
Сәпир күлабыны думанлар, чәнләр,
Ушаглар гачараг кедир киноја.

Гышы көзлөсө дө чөллөр, жамачлар,
Битирмир өмрүнү көзөл, шэн пайыз.
Даглара чэн-думан, зирвөлөрө гар,
Үрөклөрө севинч кэтирэн пайыз!

ГАРЫНЫН ЁКАЈӘТИ

Днепр саһили... жамжашыл жамач,
Үстүндө жүксәлир уча бир ағач.
От басмыш чығырла жамача сары,
Һәр сәһәр, һәр ахшам кәлир бир гары.
Кәлир, үрәжиндә дәрди, мөһнәти,
Ону гочалтмышдыр оғул һәсрәти.
Доғма баласыны јад етмәк үчүн,
Ағачын алтында отуруп һәр күн.
Күнәш солан заман гүруб чағында,
Данышыр суларла чај тырағында.
Бу сулар гарынын гәлбиндән ахса
Оун кәдәрини јуја биләрми?
Төкүб лејсан кими јағыш да јарса,
О гәм изләрини јуја биләрми?
Нә вар инсан үчүн һәјатдан ширин,
Нә вар ана үчүн өвладдан ширин?!
Кечсә дө мин пайыз, кечсә дө мин јаз,
О бала дағыны гары унутмаз.

Кечән мүһарибә каш олмајады,
Ананын көзүндө јаш олмајады,
Оун икид оғлу бир аслан иди,
Әјилмәк билмәјән партизан иди.
Тарымар етмишди нечә ордуу,
Ахырда алманлар тутдулар ону.
Асдылар ананын өз гаршысында,

Көз дагы чөкдилөр көз гаршысында.
Дөзмөди, бир фәрјад гопду јамачдан.
Асдылар чаваны һәмән ағачдан.
Ана, јазыг ана...

Дөзәрми буна?!

Уча дағлар учду санки башына
Гэлбини јандырды көзүнүн оду,
Гырх ики јашында о, гары олду.

Солғун аја дөнүб гүруб чағында,
О, јенә дајаныр чај ғырағында.
Көдәрлә сејр едир һәмән јамачы,
Көксүнү дајајыб өпүр ағачы...
Ағач да көврәлир, будағлар әсир,
Санки дәрди дујуб, јарпағлар әсир...
Солғун аја дөнүб гүруб чағында,
Бир ана дајаныр чај ғырағында!

ИСА БУЛАҒЫ

Гојнуна кәлмәдим
кабаб үчүн,
Әјләнмәк намина
шәраб үчүн,
Кәлдим бир музејә
кәлән кими,
Дајандым мән сәни
көрән кими.
Илләрлә ешитдим
сорағыны,
Бах, бу күн өпүрәм
додағыны.
Өпүрәм, сәһвими
анлајырам,
Кеч кәлдим, өзүмү
данлајырам.
— Јарышаг — дејирсән
булаглара,
Көзәллик верирсән
бу дағларал!
Ахырсан, ахырсан,
нечә курсан!
Ади су дејилсән,
бәлкә нурсан?
Мешәниј күзкүсү,
нәғмәси сән.

Бэлкэ дэ Вагифин
хош бэси сэн...
Ичсэм дэ сујууну
шэраб кими,
Мэн сэнн охудум
китаб кими.
Бир булаг дејилсэн
мэним үчүн.
Гэјатсан, фэсилсэн
мэним үчүн.
Сэн мэним каманым,
нејим, тарым,
Сирдашым, мунисим,
достум, јарым.
Көилүмэ чанлы тэк
бир һэмдэмсэн,
Рассамым, шаирим,
ханэндэмсэн.
Дујгусан, нэгмэсэн,
хатирэсэн,
Бу көзэл хүснүнлэ
истэрэм сэн,
Дүнјаны башына
кэтирэсэн!
Санырам, һардаса
бир мешэдэ,
Сэриндэ, дэриндэ,
лал кушгэдэ
Халгымын өлмөјөн
эсэри вар,
Эсрлэр кечсэ дэ
данм јашар!

Ким дејэр, сэн ади
булагымсан,
Көзүмсэн, варымсан,
чырагымсан!

**КҮЛЛЭЛЭР АЛТЫНДА
ДОГУЛАН УШАГ**

Дежирлэр о, догуланд
Шәһәр думан ичиндәјди,
Күчәләр ган ичиндәјди.
Бомба, күллә, топ сәсләри:
Титрәдирди көјү-јери...
Доғум еви — хәстәхана,
Ағры чәкир бир кәнч ана...
Дивар олур дәлик-дәлик,
Пәнчәрәләр чилик-чилики...
Нә дәһшәт вар!
Параланыр чилчыраглаар...
О ананын јанағында
Көз јашлары килә-килә...
Ғарај салыб, отағында,
Башы үстә кәзир күллә...
О күлләләр алтында бах,
Бу дүнија кәлир ушаг.
Пәнчәрәјә дәјир гәлпә,
Ана гојмаз

бу дүнија
Кәлән кими өлә көрпә!
Күлләләрини архасынча
Дајанмадан күллә кәлир...
Мүдһиш сәсләр арасы:::да
Бирдән ушаг

дилә кәлир...

Кәлир дилә,
Бирчә анда сусур күллә...
Сусур санки
Миннамјотлар, автоматлар..
Дејин, буңда нә һикмәт вар?!
О, батырыр топ сәсини,
Бомбаларын нәрсини...
Санки бу сәс
Гој ешитсин дејир аләм,
Мән јашамаг истәјирәм,
Мән јашамаг истәјирәм!

УШАГ КИМИ, АТА КИМИ.

Кедэндэ,
догма кэндэ,
Кизличэ, арам-арам,
Тиканлы бир чэпэрин үзэриндэн ашырам.
Көрүрэм бардаш гуруб,
Атам тут агачынын көлкэсиндэ отуруб.
Она доғру гачырам,
Дајанаараг өнүндэ голларымы ачырам,
Ачырам ганад кими.
Онун ағ сачларындан өпүрэм ушаг кими,
Өпүрэм өвлад кими.

Вида дејиб о јерэ,
Гајыдырам шэһэрэ.
Гапыны ачан кими шаграг бир сэс јүксэлир,
Гызым јүјүрүб кэлир.
«Ата», «ата» сөзүндэн оғлум дүшүр тэшвишэ,
Тез чыхыр јан отагдан чорабы дүшэ-дүшэ.
Көзү од кимт јаныр,
Дэллизин ортасында хоруз кими дајаныр.
Бирдэн чумуб күл кими кирир мәним гојнума,
Гызымын ағ голлары мунчуг олур бојнума.
Онлара тај тутарам,
Дејит дүнјада кими?!
Мән онлары өпүрэм, өпүрэм ата кими!

ИКИ ПӘНЧӘРЭ

Ики һиссәјә бөлдү
Мүһарибә Берлини.
Ики јерэ ајырды
Алманија елини...
Бир һиссә күндүз олду,
Бир һиссә кечә олду.
Бу күндүзү кечэдән
Ајыран күчә олду.
О күчэдә гәм, һичран,
Аловлу бир үрәји,
Нечә арзу, диләји
О күчәдир ајыран!
Бириндә күнәш јаныр,
Шэфәгләрдән алыр рәнк.
О бириндән узаныр
Үфүгләрә топ, түфәнк.
Бириндә шән тој-мағар,
Маһны, чичәк, баһар, јаз...
О биринә јағыр гар,
Һәр тәрәфдә матәм, јас...
О күчэдә үз-үзә
Көр нечә ејван дурур!
Нә олсун ки, ортада
Гәм дурур, һичран дурур!
О күчә бир дәрәд олуб,
Шәһәрдә сәрһәд олуб.

Адамлар кедә билмәз,
Машындар етә билмәз...
Бәли, ики пәнчәрә
Бу күн үзбәүз дурур.
Санки гаршы-гаршыја
Кечәјлә күндүз дурур.

БИРИ КҮНӘШ, БИРИ АЈ...

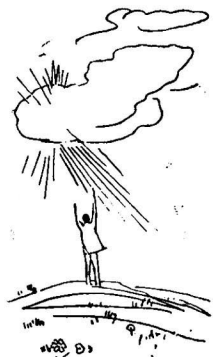
Анам мәнним үрәјим,
Атамса көз бәбәјим.
Онлар мәнним өмрүмүн әбәди бир нәғмәси,
Мән онларын мејвәси.
Анам күнәш, атам ај,
Мән онларын нурунда ахыб кедән күмүш чај...
1956, Москва.

Ј А Ш А Д Ы Н

Чыхды узаг сәфәрә хәялымын јелкәни,
Елә бу вахт, гардашым, хатырладым мән сәни.
Хатырладым, бу кечә долду гүрурла гәлбим,
Фәрәһлә, нурла гәлбим.
Әсир идин дүшмәнә, фәгәт әјилмәјирдин,
Достум, әјилмәјирдин гочаман чинар кими.
Әсир олмушдуи нечә, һеч өзүн билмәјирдин,
Јанырды одлу гәлбин, јанырды фанар кими...
Нә кизлин ағлајырдын, нә төкүрдүн көз јашы,
Билирдин ки, әјилмәз икидләрин мәрд башы!
Бәдәниңә, башына күндә тәпик дәјирди,
Фәгәт вүгарын сынмыр, дизин бүкүлмәјирди.
Бағлајыб әлләрини тавандан асан заман,
Санырдын ки, тутурсан бир чинар будағындан.
Нә һүркүб титрәјирдин, нә дә горхуб әсирдин...
Ким дејәр ки, дүшмәнин әлиндә бир әсирдин.
Зиндан күнчү хәфә, дар,
Зиндан күнчү бир мөзар...
Сән фикриндә бу уча
Диварлары ашырдын,
Доғма Азәрбајчаны кәзирдин, долашырдын.
Бура өлүм јувасы,
Чатмајырды һавасы.
Фәгәт сән хәялында
Кәлбәчәрин гышыны хатиринә салырдын.

Јазын сәрин меһијлә раһат нәфәс алырдын.
Боғулуурду арзу да,
Јохду бир дамчы су да,
Лакин сән хәялында
Кәһ Күрдән, кәһ Араздан, кәһ дағлардан кечирдин,
Кәһ да сују буз кими булаглардан ичирдин.
Бурда әзабды һәр күн,
Јатмағ дејилди мүмкүн...
Лакин сән хәялында
Вәтәнә јолланырдын, евиниңә чатырдын,
Сөјүд ағачы алтда, кәлкәликдә јатырдын.

Һејһат!.. Сән гајытмадын... анчаг кәлди сорағын,
Фәхр еләди сәнинлә доғма ана торпағын.
Гајытмадын Вәтәнә, бу ағыр дәрд олса да,
Лакин унудулмадын бизим көзәл дүңјада.
Нечә гушун гатары ел-обадан көчсә дә,
Ајлар, илләр кечсә дә,
Гардашым, азад совет өлкәсиндә јашадын,
Гәһрәман икидләрин чәркәсиндә јашадын!

ЛИРИК
НОТЛАР

МЭНЭ ЧОХ КЭРЭКДИР

Яз кими чаглажан һәјат кәтирир
Бир мусиги гәдәр ширин дилләрин.
Јүнкүллүк кәтирир, ганад кәтирир
Ағ булудлар кими тәмиз әлләрин.

Ишдән свимизә гајыдан кими
Даш кими јатырам дүшүб јеримдә.
Учур ағрыларым бир думан кими
Кәзәндә әлләрин чижинләримдә.

Һәр гәми, севинчи дашымаг үчүн,
Дөјүшмәк, вурушмаг, јашамаг үчүн
Мәнә чох кәрәкдир ширин дилләрин,
Бир дә ки, шәфгәтли, тәмиз әлләрин.

БИЗИМ КӨРҮШ ЖЕРИМИЗ

Севкилим, иллэр мэни сэндэн узага салды,
Көзүм көзүндө галды.
Ничран кичитканында илк дэфэ јанды үрэк,
Ајырды бизи фэлэк.
Сон мәктубда јазырсан, дидир үрәјими гэм,
Бә'зэн дөзө билмирәм.
Санырам ки, бурдасан, дуруб кедирәм јенә
Нәмин көрүш јеринә.
Будур, бах, јахынлашыр јенә көрүш вахтымыз,
Аһ, беләјмиш бахтымыз!
Гүссәләнмә һеч заман, дәјишибдир, әзизим,
Көрүш јеримиз бизим.
Гој мән сәнә көстәрим јени бир көрүш јери.
Шәфәг долу дан јери.
Сән мэни көрмәк үчүн ејвана чыхсан әкәр,
Көрәчәксән һәр сәһәр.
Үфүгләрдән бојланан күнәшә версән салам,
Саламыны аларам.
Ахшамлар улдузларын гојнуна кәлсән гонаг,
Сэндән олмарам узаг...
Ја да көрүш јеримиз булуд олсун, ај олсун,
Ја ләпәли чај олсун.
Гүссәләнмә, әзизим, узага кетсәм дә мән.
Мөһкәм олса севкимиз,
Океанлар далында доланыб итсәм дә мән,
Јенә көрүшәрик биз!

ЈАДЫНДАМЫ?

Јадындамы,
Шаһбуза гар јағанда,
Јадындамы
Гар дизәдәк чыханда
Хизәјә миндијимиз,
Тәпәни ендијимиз.
Өтдү ајлар,
Әриди гар
Ширин, хош арзуларла
Сәнә бахдым мән, ај гыз...
О вахт әријән гарла
Кетди ушағлығымыз!

Јадындамы,
Шаһбузда күл ачанда
Јадындамы,
Күнәш шәфәг сачанда?!
Ојнардыг «сәнә-мәндә»,
Аалы-күллү чәмәндә.
Әсли күләк,
Солду чичәк.
Илк дэфэ мән үрәклә
Бир севинч дудум, ај гыз.
О саралан чичәклә
Кетди ушағлығымыз!

Јенә кәлди гарлы гыш,
Јенә кәлди күллү јаз.
Билдим, ушагығымыз
Бир дә кери гајытмаз!
Башга нурлу әләми
Биржә гаршыладыг биз.
Гышда јаған о гарла,
Бир дә тәзә баһарла
Кәлди иак кәнчәлијимиз!

СЕВКИ ВӘ НӘҒМӘ

Көзәл гыз, һәвәслә мән дүнән ахшам,
Тәмиз бир севкидән маһны јазмышам.
Гәлбим кими диндир, кәл пианону,
Чал өз әлләринлә, бәстәлә ону.

Доғду бах, беләчә гәлбимдә мәним
Ешгим, мәһәббатим о маһны кими.
Дујан үрәјинлә бәстәләдин сән
Бу одлу севкими, одлу ешгими.

НЭРКИЗ ВЭ МЭНГ

Марал Рэйманээдэжэ итһаг

Илк баһар күнлэриндэн евэ, отага јаддым,
Чыхарыб чарпајыны кечэ багчада јатдым.
Нечэ кечди билмэдим ширин кечэ јухусу,
Ајылтды нэ сэс мәни,
Нэ дэ ки, нэфэс мәни,
Мәни ајылтды анчаг нэркизлэрин гохусу.
Көзлэримдэн дағылды ширин сәһэр јухусу...
Этир ади этир јох, баһар олду гэлбимэ,
Сәһэр һавасы кими ахды, долду гэлбимэ.
Көзүм һэлэ јумулу,
Анчаг көрдүм дунјаны нур долу, шэфэг долу.
Јеримдэн галхан кими эллэrimi узатдым,
Нэркизлэрин ичиндэн бир нэркизи гопартдым.
Сәһэр илкин көрдүјүм бу көзэл нэркиз иди,
Кечэ јујунмуш кими нечэ дэ тэмиз иди!
Агбәниз көзэл кими башыны эјди нэркиз,
Сәрин, саф нэфасијлэ үзүмэ дэјди нэркиз.
Ади бир күл, дүнәндән,
үрәјимдэ кизләнән
Кичик, гара дујунун үстүнэ бир даш атды.
Бу тэмизлик, көзәллик.
Мәни бир инсан кими бүтүн күнү јашатды.

БАХЫШЛАРЫН СИРРИ ВАРНИ

Онун бахышларыны анан кими јанырам,
Јај вахты күнәш алта, јанан кими јанырам.

О бахышлар ишыгмы? Ахыб кэлэр узагдан,
Кәһ гапыдан, ејвандан, кәһ да ки, јан отагдан.

Көрсә көзүмү бирдән о бахышлар кизләнәр,
Гәлбимдә јува гулар, гәлбимдә эзиләнәр.

О, көз-көзә бахмағы бәлкә дэ билир ајыб,
Бахышлары көзүмлә һэлэ гаршылашмајыб.

Нэ даным, онлар үчүн көнлүм бир әсир олду,
Анчаг ки, о бахышлар мәним үчүн сирр олду.

Јох, тоггушду бир дэфә... гыз һүркүдү, гачды кетди,
Сәнки бүтүн сиррини о, мәнә ачды кетди.

КЕЧИКЭН СЕВКИ

Эвэллэр мэн сәни севә билмәдим,
Гәлбим сәнин үчүн о вахт буз олду.
Аһ, лакин индисә... ахы нә едим,
Дуҗулар көзәриб, бир улдуз олду.

Шаирин үрәји севсә дә бил ки,
Өзү сәнә гаршы гардаш кимидир.
Кечикән мәнәббат, кечикән севки
Архадан атылан бир даш кимидир.

ГОРХУРАМ...

Наилә, еј көзәл, еј мәррибан гыз,
На гәдәр шириндир сөзүн-сөһбәтин
Ишыг јандырыбдыр гәлбимдә јалныз
Сәнин хасијјәтин, сәмимијјәтин.
Севсәм дә, севсәм дә сәни үрәкдән,
О гәдәр, о гәдәр көзәлсән ки, сән,
Мән ади бир оғлан олдуғум үчүн
Горхурам севкими сәнә демәндән.

КӨРӨН, ҺАРДАСЫНЫЗ СИЗ?

Јашыл чәмәндәки көј отлар кими,
Һәјат чәмәнимдән солуб кетдиниз.
Керијә дәнмәјән булуллар кими
Ушаглыг күнләрим, һардасыңыз сиз?

Һәр ил өмрүм үстә тәә ил кәлир,
Сизинлә хәјалда гучаглашырам.
Күнләр өтүб кечир, ај, фәсил кәлир,
Мәнсә ушаглыгдан узаглашырам.

Сиздән іәјрылсам да дујурам ки, мән
Гәлбимә, көнлүмә јад дејилсиниз.
Күнәшли, ишыглы, мәнә налы кечән
Баһардан да көзәл бир фәсилсиниз.

Бәзән дүшүнчәјә, фикрә далаңда
Көрүрәм о күнләр гајытмаз олур.
Анчаг о күнләри јада салаңда
Үрәјим ачылыр, көнлүм јаз олур.

Еј күнләр, сыхырам әлләриниз
Доғма ушагларын шән сәсиндә мән.
Гајтарыб јенидән таларам сизи
Оғлумун, гызымын нәфәсиндә мән.

СӘНСИЗ

Узаг бир кәндәјәм, сәнсиз галырам,
Сәни күләкләрдән хәбәр алырам.
Бәзән бу күләкләр сусур, дајаныр,
Бәлкә сөз демәјә мәнән утаныр?!
Тәк-тәһа галдығым, јандығым анда,
Охудум һичрандан нечә шәри мән.
Чалдырдым астадан магнитофонда
«Сәнсиз» ады бүтүн нәғмәләри мән.
Динләдим, гәлбимдә гөвр етди кәдәр,
Ганымла, чанымда дөвр етди кәдәр.
Чыхдым тәпә үстә, һәсрәтлә бахдым
Узаглашыб кедән булуллара мән.
Чыхдым тәпә үстә, риггәтлә бахдым
Көздән итәнәдәк бир гатара мән.
Мәнә севинч верди дәнән булуллар,
Мәнә севинч верди кәлән бир гатар.
Сандым ки, кәлирсән о гатарла сән,
Сандым ки, кәлирсән булулларла сән!
Тәк-тәһа галдығым, јандығым анда
Охудум һичрандан нечә шәри мән.
Чалдырдым астадан магнитофонда
«Сәнсиз» ады бүтүн нәғмәләри мән.

МЭНЭББЭТ

Көзөл өмүр жолдашым,
Гырха чатса да жашым.
Өвладым олмамышдыр,
Үмид дө галмамышдыр.
Жалвармадын сән кимә,
Кетдин-кәлдин һәкимә...
Чарә олмады, һејһат,
Көрүнмәдин јенә шад.
Дурдун мәләл ичиндә,
Фикир, хәјал ичиндә.
Бә'зән көзүндә јашла,
Бахдын мәнә тәләшла..
Ола билмәдин ана,
Буна көрә гәм једин.
Сән утана-утана,
— Кәл, ајрылаг — сөјләдин:
Сәндән иничдим, дүзү,
Батма, көзәлим, гәмә.
Бир дә, бир дә бу сөзү
Сән дилинә кәтирмә.
Бу фикри башындан ат,
Дүздүр шириндир өвлад,
Лакин сәндән ајрыламаг
Мәнә чәтиндир, чәтин.
Өвладдан да шириндир.
Сәнни саф мәнәббәтгин..

КИЗЛИ ХӘЗИНӘ

Мән сәни севирәм, севдијим үчүн,
Гәлбимдә јүзләрлә сөз догур һәр күн.
Сөзләр дамчы-дамчы көл кими долур,
Синәмдә гызылдан хәзинә олу.
Мәнә чох ағырдыр, ағырдыр анчаг,
Һәмән хәзинәни сәнә ачмамаг.

ИЛК ДЭФЭ...

Дүз он сәккиз жашында
Мән илк дэфэ бир гыз севдим үрәкдән.
Елэ бил даг башында
Бир ағача алов дүшдү шимшәкдән.

— Кәл, кәл — дејә сәсләдим
Арзумда да, дүјгумда да ону мән.
Көрпә кими бәсләдим
Руһумда да, јухумда да ону мән.

Гардан кәлди бу севки
Нечә јанды, нечә олду, билмәдим.
Ишыг кими, сел кими
Үрәјимә ахды долду, билмәдим.

Ону севдим үрәкдән,
Дәјмәсә дә әлләринә әлләрим.
Ону севдим үрәкдән,
Дәјмәсә дә телләринә телләрим.

Ону севдим, мәнимчүн
Јүз гат, јүз гат көзәлләшди бу һәјат
Тәкчә ону көрүрдүм,
Көрүмүрдү көзләримә каннат!

Ону севдим узагдан
Арамызда көрүш, сөһбәт олмады!

Таләјә бах, о көзәл
Нә едим ки, мәнә гисмәт олмады!

Илләр доланды кечди,
Үрәјимдән ону ата билмәдим.
Сурәтини унутдум,
Севкисини мән утуда билмәдим.

Јадыма дүшән кими
Хәјалымын үфүгүндә сөкдү дан.
Јашатмады о мәни,
Дүшүндүм ки, одур мәни јашадан!

Дүјдүм бә'зән кәдәр, гәм,
Мә'на варды бу кәдәрдә, бу гәмдә...
Галды о илк севкинин
Тәмизлији, үвлилији синәмдә!

ИНАМ ОЛАНДА...

Мәним үрәјимдә инам оlanda,
Һәвәс, ешг оlanda, илһам оlanda
Ғуш кими учурам, ашыб дашырам,
Туфанла, далғајла гучаглашырам.
Бу торпаг, бу күнәш, бу һәјат мәним,
Јер мәним, көј мәним, каинат мәним..
Санырам, үрәјим дәрјадан кениш,
Нәнки дәрјадан, дүнјадан кениш.
Көзүмә көрүнмүр дөвләт-вар белә,
Мәнимдир булудлар, улдузлар белә..
Санырам дөјүшдә, сәркәрдәјәм мән,
Ордулар башында сәркәрдәјәм мән.

О ГЫЗА

1

Мән сәнә бахырам, шүбһәләнирсән,
Пис јерә јозурсан бахышларымы.
Бир вахт сәнин кими көзәл гыза мән
Әбәди вермишдим көнүл варымы.
О да сәнин кими чох чаван иди,
Күләрүз, гәлби саф, меһрибан иди.
Көнлүм елә гызы һардан тапарды,
Тәлә әлләримдән алды апарды..
Чох бахдығым үчүн кәл, вурма тә нә,
Сәни о гыз кими доғма сајырам.
Һәр дәфә, һәр дәфә баханда сәнә
Мән ону, мән ону хатырлајырам...

2

Инчә үрәјин вар... дејирәм сапдыр,
Сачларын гапгара, бојун гар кими.
Сәнин үзүн-көзүн тәмиздир, сафдыр,
Мә сумсан дил ачан ушаглар кими.
Арабир кизличә гәһәрләнирәм
Мән јашлы көрдүкчә өзүм сәндән.
Бәлкә буна көрә кәдәрләнирәм,
Чәкә биләјирәм көзүм сәндән?!

Инан ки, пис дејил мәним нијјәтим,
Көзүм галса белә о көз-гашында.
Ојаныр гәлбимдә узаг һәсрәтим,
Өзүмү дујурам баһар јашында.
Белә көзәллији бир дәфә көрән
Јүз дәфә, мин дәфә мән көрүм дејәр,
Сәни кәнчлијиндир көзәләшдирән
Нәдир көзәл олан кәнчлијин гәдәр?!
Кимә хош кәлмәјир чичәкли фәсил,
Дүзүнү, дүзүнү дејим јенә мән.
Ахы нијә даным, вурулмушам бил
Сәнин өзүнә јох, кәнчлијинә мән!

МӘН СӘНИ АХТАРЫРАМ

Бәлкә дә јанымдасан,
Бәлкә дә ганымдасан.
Бәлкә һәр саатымда,
Бәлкә һәр анымдасан?!
Анчаг олмурам арам,
Мән сәни ахтарырам...
Һәр јердә ахтарырам,
Кәнддә, елдә, обада
Шәһәрдә ахтарырам.
Ахтарырам һәтта мән
Күнәшин өзүндә дә,
Севдијим бир шаирин
Ән көзәл созүндә дә...
Бир күл гөнчәсиндә дә,
Бир булаг көзүндә дә...
Ахтарырам сәни мән
Бир үмман дамлиасында,
Бир күнәш зәррәсиндә,
Бүтүн Јер күррәсиндә.
Ахтарырам һәјатда,
Бу бөјүк кәинатда.
Кәһ планет кимисән,
Кәһ да ки, нөгтә кими...
Кәһ јахын үрәк кими,
Кәһ узаг гит'ә кими...
Ахтарырам сәни мән

АНА

Үмман дәринлијиндә,
Сама кенишлијиндә
Тапыб сәни, дурарам
Һәр заман кешијиндә.
Сәндән узаг дүшмүшәм
Даг кими, аран кими,
Ахтарырам сәни мән
Лә'л кими, уран кими...
Нә гәдәр ки, мән сағам,
Сәни ахтарачағам...

Жүбра ханым Дадашоваја
итһаф олунар

Бир кәдәр үз верди јашлы гадына,
Нечә телеграмма вурулду она.
Анасы өлмүшдү һәштад јашында,
Дејирләр, гара түк јохду башында.
Көрсә дә каһ ачы, каһ ширин күнү,
Вахтында битириб ана өмрүнү.
Одур ки, гадына бу гәм, бу кәдәр,
Дүшүндүм бәлкә дә, јүнкүл көрүнәр?!
Көрдүм, аста-аста һычгырды гадын,
Арабир дөзмәјиб гышгырды гадын.
Көрдүм ки, башына гара бағлады,
Ананын өнүндә ана ағлады.
Көрдүм ки, унутду ушағларыны
Табутун башында бир ушағ олду
Гар кими сачлара додағларыны
Сөјкәјиб, пешәси агламағ олду.
Чағлады, дәлисов ләпәләр кими,
Ағлады, сүдәмәр көрпәләр кими...
Бахдым, бу лөвһәдән һејрәтә кәлдим,
Бахдым, бу лөвһәдән ряггәтә кәлдим.
Дөзмәјиб, әјилдим табута сары,
Сөјләдим гәлбимдә бу мисралары:
— Һаггы үстүмүздә чохдур ананын,
Чаваны, гочасы јохдур ананын...

СЭНИН ТЭБЭССҮМҮН

Елэ ки, көл кими дургун олурсан,
Отагда шэнлик дэ, нур да азалыр.
Елэ ки, булуд тэк тутгун олурсан,
Бу һалын көнлүмү кэдэра салыр.

Һаны, үзүндэки тэбэссүм һаны,
Севкинин эксидир... кизлэтмэ ону.
Јаландыр јанында улдуз карваны,
О, мэнэ кэрөкдир өмрүм узуну.

Сэнин тэбэссүмүн нур сачан күнү
Санырам өмрүмдэ эн хошбөхт күндүр.
Думансыз, булдусуз көрүм үзүну,
Мэнэ һәјат верән тэбэссүмүндүр.

Сэнин додағында тэбэссүм олса,
Дөвләтим олмаса, дәрд еләмәрәм.
О нур мәним үчүн әбәди галса,
Сәрвәтим олмаса, дәрд еләмәрәм.

Евимдән нәғмәләр учалан күнү
Мәним тојум олур, бајрамым олур.
Үзүндә тэбэссүм чох олан күнү
Севинчим, һәвәсим, иһамым олур.

Белә галачағам нечә варам мән,
Јанарам одунда бир мәнәббәтин.
Бәлкә дэ күнәшсиз јашајарам мән,
Сэнин тэбэссүмүн олмаса... чәтин.

ГЫСҒАНЧЛЫҒ

Рәфиғәјә итһаф

Билирәм, гысғанчлығ пис хасијјәтдир!
Мән бә'ән сеvirәм гысғанчлығыны!
Сэнин нөгсанынын архасында да
Дујурам сеvкини, инсанлығыны...

Улдузлар кечәнин гаранлығында
Даһа парлаг олар, даһа кур јанар.
Фыртына чағында, туфан чағында
Дәниздә далғалар галхар, ојанар.
Сэнин кизли-ашкар гысғанчлығында
Бөјүк бир сеvкинин тәлатүмү вар.

ӨМҮР

Неч ким көрә билмәз өмрүн сонуну,
Неч ким битирмәҗиб вахтында ону.
Нәштадда, дохсанда битсә дә өмүр,
Җенә дә, җенә дә вахтсыз көрүнүр.

ҖЕНӘ КИЛЕҖЛИСӘН

Җенә килеҗлисән, деҗирсән мәнә
Кимләр үрәҗини ода салыбдыр?!
Мә насыз, бош җерә данышма җенә,
Үрәҗим тәк сәнә садиг галыбдыр!

Вурғунам ишыглы эмәлләрә мән,
Көнлүмүн нәғмәси, дастаны бирдир!
Чох шә'р җазсам да көзәлләрә мән,
Инан ки, севкилим, үнваны бирдир!

УШАГЛЫГДАН СЕВМИШЭМ...

Жадындамы, а Нөркиз,
Жадындамы, о чинар, жадындамы о кәһриз,
Сән үстүмә су атдын,
Мәнә елә кәлди ки, од атдын, атәш атдын
О суҗла үрәжимдә бир фыртына жаратдын...
Елә о күндән бәри,
Дүшдү мәним гәлбимә илк мәнәббәт изләри,
Һеч жадымдан чыхмаҗыр о ушагыг чағларын,
Һәлә дә мәндә галыр сәнии оҗунчағларын...
Сахламышам өзүмдә гара рәнкли аҗыны,
Кукланы җатырдығын балача чарпаҗыны...
Бунлары көрән кими саз олуб динирәм мән,
Гәлбән әҗләнирәм мән, гәлбән севинирәм мән
Санырам өзүм кими мәнәббәтим бәҗ атыб,
Сәни санки бу дүнҗа мәним үчүн җарадыб,
Дәнизин варлыгы су,
Мәним исә варлығым мәнәббәт долу дуҗу,
О, чаным, көзүм олуб,
Сонрадан җаранмаҗыб, мәнимлә бир доғулуб...
Елә санырам, сәни
Дүнҗаҗа көз ачандан мән һәр замаң севмишәм,
Көрпәликдән севмишәм, ушагыгдан севмишәм.

МӘН СӘНӘ ИНАНЫРАМ...

Мән сәнә о гәдәр инанырам ки,
Мәни тәк гоҗмазсан дарда, чәтиндә.
Билирәм, сел күчү, күнәш оду вар,
Дәҗишмәз, әбәди мәнәббәтиндә.

Мән сәнә о гәдәр инанырам ки,
Белә инамым җох өзүмә мәним.
Данмарам, данмарам бу һәгигати
Мил чәксәләр белә көзүмә мәним.

Ким деҗәр, бу инам сабун көпүдүр.
Бу инамдыр мәни сәнә бағлаҗан.
О, көзә көрүнмәз чанлы көрпүдүр
Бизим севкимизи одур сахлаҗан.

Инамсыз мәнәббәт сусуз бир булаг,
Көкләри чүрүҗән чинар кимидир.
Күнәшсиз сәмадыр, ишыгсыз отаг,
Күлзәры олмаҗан баһар кимидир.

Деҗирәм, деҗирәм җенә, севкилим,
Сәнә инанырам, сәнә, севкилим.
Атама, анама инанан кими,
Ән бәҗүк инама инанан кими.

КИЧИК
ПОЕМАЛАР

ДЭНИЗ ВЭ БИР ДАМЛА КӨЗ ЈАШЫ

1

Күнөш ишыгладыр бүтүн алэми,
Суларын гојнунда үзүр бир кэми.
Кэлир көјөртөдөн шэнлик нэгмэси,
Гармонун сэдасы, гызларын сэси.
Лакин садэ бир кэнч дуруб кэнарда,
Фикри дэ, көзү дэ галыб суларда.
Гэлбинин сөзү вар, мэлалы вардыр,
Дилсиз далгалара суалы вардыр.
Ғансы гэмдир ону бағры ган едэн,
Гамыш тэк титрэдэн, пэришан едэн?
Арабир көзүндэ парлајыр шимшэк,
Дэнизлэ даньшыб дил ачыр үрэк:
— Атам мөктубуну кэсмээди биздэн,
Кэлди сон сэдасы Гара дэниздэн.
Дејин, мави сулар, јадыныздамы,
О мүдһиш, о горхунч апрел ахшамы?
Атам һэмэн ахшам бу јердэ батды,
Торпагда јатмады, суларда јатды.
Олмаз дэниз үстэ инсан мээзары,
Кээиб ахтарсам да бүтүн сулары
Тапмаг мүмкүн дејил онун гэбрини,
Бары мэн көрөјдим дөјүш јерини.
Динләјиб чаваны сэссиз-сэмирсиз,
Бирдэн дилэ кэлди лал олан дэниз.
Көһлэи ат үстүнэ минди далгалар,
Кәһ галхды, кәһ да ки, енди далгалар.

Сулар чоша кэлиб фэвварэ вурду,
Бир учу галхараг булудда дурду.
Бу нэ мө'чүзэдир, кэнчин көзүндө,
Бир инсан көрүндү көјүн үзүндө.

2

Үфүг көр нечэ янды,
Булудлар парчаланды.
Онларын архасындан,
Чыхды горхунч бир инсан,
Илдырым зијасы тэк,
Ғамлетин атасы тэк.
Үзү-көзү парлады,
— Огул! — дејэ курлады:
Алманларла дөјүшдүк,
Бөјүк туфана дүшдүк.
Атасынын сөһбәти,
Кэнчин көзү өнүндө
Олду бир кино ленти:
Алов тутур алэми,
Јаныр, јаныр бир кэми,
Вар күчүлэ капитан
Ғарај салыр бу ара:
— Долушун гајыглара.
Гајыглар дэстэ-дэстэ,
Алышыр сулар үстэ.
Үфүгдэ гаш гаралыр,
Этрафы зүлмэт алыр.
Лакин нурланыр һәр јан,
Кэмнини аловундан.
Шимшэк кими чахыр од,
Дилни-дилни галхыр од.
Ашағы јатыр кэми,

Аһ, аман батыр кэми.
Батыр бир гаја кими.
Дәниз үстүндө атэш,
Дәниз үстүндө күнэш.
Батыр көзүндө үмид,
Суларда нечэ икид.
Бирдән јаныр капитан,
Аловланыр капитан.
Сага-сола фырланыр,
Соира суја тулланыр.
Фэгәт јенэ дэ јаныр,
Јанмаса да күрәји,
Инди јаныр үрәји.
Күч кэлиб далгалара,
Көрәсэн үзүр һара?
Ғаршыда бир салмы вар,
Үмидми, вүсалмы вар?
Нәдир ону јашадан,
Ғара үзүр капитан?
Ғара бахыр, су көрүр,
Ајы, улдузу көрүр.
Ғәрдән суја енсэ дэ,
Гүввәти түкәнсэ дэ
Ашағы дүшмүр эли,
Јенэ үзүр ирәли.
Дурур башынын үстэ
Булудлар дэстэ-дэстэ.
Өлүм-дирим күнүндө
Көрүнүр көз өнүндө
Догма кәнд, догма Шаһбуз,
Дағларын башында буз.
Көзәл, јашыл тәбиәт,
Бағ-бағчалы бир һәјәт...

Өз севимли оғлуна,
Лајла дејән бир ана...
Јел әсир нарын-нарын,
Үстүндә далғаларын
Санки јатыр капитан,
Јох, јох, батыр капитан.
Батса да мәрд инсанын
Гүрур варды үзүндә,
Догма Азәрбајчанын
Шәкли галыр көзүндә.

3

Кетди, узағлашды думан тәк хәјал.
Булулар чәкилди, дәниз олду лал,
Чаван инанмады өзү өзүнә,
Бу нәјди көрүндү бирдән көзүнә?
Кәһ булуда бахды, кәһ суја бахды,
Кәһ улдуза бахды, кәһ аја бахды,
Догма атасыны ахтарды јенә,
Тапмајыб, башыны әјди көксүнә.
Әнкин үфүгләрдә гаралдыгда гаш,
Парлады көзүндә бирчә дамла јаш.
Далғалар дәрдини бөлдү адамла,
Үмmanın үзүнү бир думан алды.
Кәнчин јанағындан дүшән о дамла
Бу бөјүк дәнизи туфана салды.

ГӘРИНӘЛӘР

Бөјүк Фүзулинин хатирәсинә

1

Од кәрәкдир, зәиф јанан мәним көнүл чырағыма,
Күнәш кими, ишыг сачсын шә'р, сәнәт варағыма.

Көзләримлә көрдүкләрим чешмә олсун үрәјимдә,
Селә дөнүб сонра ахсын үрәјимдән додағыма.

Гәлби үмман, көксү чаһан, дүнја кими бөјүк инсан,
Әсрләри аша-аша кәлир садә отағыма.

Һәр мисрасы бир гәринә, һәр гәзәли бир әсрдир,
Күнәш кими, гызыл кими чатыб ана торпағыма!

Јохдур мәним күл букетим, нә ејби вар, һәдијјәмсә
Кичик, көзәл бөнәшвәдир о мөһтәрәм тонағыма.

2

Бу дүнјаја көз ачандан,
Һәјатындан сөз ачандан,
Гылынич, низә, галхан көрдү,
Кәһ шаһ көрдү, кәһ хан көрдү.
Аналарын көз јашлары,
Кәлилләрин аһы-зары
Синәсиндә чешмә олду,
Гәлби дешмә-дешмә олду.
Севди көјү, тәбиәти,
Булулдакы, күнәшдәки
Көзәллији, шәријјәти.

Кетди калди мектебе да,
Гезэллэрэ гулаг асды.
Гаранлыгдан кечиб санки
Нур ичинэ ајаг басды.
Илхам гушу
Ганадына алды ону.
Шехде чимэн,
Бир көј чэмэн
Өз гојнуна салды ону.
Бир гыз калди булаг үстэ,
Көнч гуруду ајаг үстэ.
Аһ, нэ көзэл бир афэтдир,
Нечэ инчэ бир хилгэтдир.
Су долдурду, анчаг бирдэн
Јоха чыхды, хәјал олду.
О, јүјүрдү архасынча
Дөрд тәрәфи тонгал олду.
Јанды ағач,
Јанды јамач
Күнәш санки енди јерә,
Атәш сәлди дүзәнләрә.
Көнч дајанды,
Јанды, јанды...
О, илк дәфә нәгмә деди,
Бу биринчи гезэл иди.
Онун чаван өмрү кими
Тәзә иди, көзэл иди.
О дөвранын илләри тәк
Узагларда галмады о.
Јүз баһарын күлләри тәк
Саралмады, солмады о.
Бөјүк устад, бөјүк инсан,
Бу лаләзар торпағымын

Хош әтирли бир күлүсән,
Сән бабамсан, Фүзулисән.
Сөз булагын әбәдидир,
О елләрин сәнәтидир,
Дујуғуларын мәбәдидир,
Бу фүсункар торпағымын
Чичәјисән, сүнбүлүсән,
Сән бабамсан, Фүзулисән.
Дајанмысан бир дағ кими,
Улдуз кими, мајак кими,
Адын кәзир бајраг кими
Лаим баһар торпағымын
Өз вичданы, өз дилисән,
Сән бабамсан, Фүзулисән!

3

Багдад... сол тәрәфдә кичик дахма вар,
Сөкүлмүш мин јердән сувағлы дивар.
Сыныгдыр, ачыгдыр гапы-панчәрә,
Кәлмәк истәмәјир инсан бу јерә.
Нәинки дирәји, һеч дамы јохдур.
Санки хәрәбәдир, адамы јохдур.
Хејр, јанылырам, орда һәр ахшам,
Бир гоча көрүнүр габағында шам.
Кечә дә, күндүз дә гезәл охујур,
Бир ханәндә кими көзәл охујур.
Сөнсә дә кечәләр көјләрин шамы,
Сөнмәјир шаирин одлу илһамы.
Зүлмәт дүңјасында ал шәфәг көрүр,
О, сөз кәрпичиндән бир дивар һөрүр.

Багдад... сағ тәрәфдә бөјүк сарај вар,
Гызылдан һөрүлмүш бурда һәр дивар.

Ахыр дөврәсиндә булудлар лај-лај,
Башынын үстүндә жаныр күнәш, ај.
Сарајын һовузу, кәһризи вардыр,
Онун нечә-нечә кәнизи вардыр.
Һәр мүчрү ичиндә гызыл пул дурур,
Һәр гапы далында гара гул дурур.
Күзкүжә бәнзәјир дөшәмә, таван,
Һара бахса көрүр өзүнү инсан.
Көзәлдир, инчәдир бурда нә гәдәр,
Нахышы диварлар, мәрмәр пилләләр.
Кәлир Сүләјман да атлаз ичиндә,
Мәхмәрдән тикилмиш либас ичиндә.
Кәлир даһынча да өз ә жанлары,
Архада бурахыб зәр салонлары,
Отурур ән көзәл отаг ичиндә,
Санки отаг дејил, бир бағ ичиндә.
Чылапаг рәггәсәләр кирир мејдана,
Бир нәш ә кәтирир бу, Сүләјмана.

Кечди күнләр, ајлар, кечди фәсилләр,
Бир көз гырпымында доланды илләр.
Инди вәчдә кәлиб, көнүл, сал һарај,
Һаны һәмән дахма, һаны о сарај?!

Сарајдан көрүnmүр әсәр-әләмәт,
О кичик дахмаса јашајыр, фәғәт.
Онун сүтуналары диләкләр олду,
Әлван нахышлары чичәкләр олду.
Чыхды кәми кими сәрт далғалардан,
Чыхды туфанлардан, гасыргалардан.
Бир гәһрәман кими елдән күч алды,
Торпагдан су ичди, јердән учалды.
Онун һәр кәрпичи гызылдан олду,
Сәһәр пәнчәрәси гызыл даян олду.

Дурду дағлар кими, гәсләр кими,
Гәринәләр кими, әсләр кими.

4

Фүзулинин гәзәлини көзәл сәслә Хан охујур,
Үрәкләрә атәш салыб, көр нечә рәван охујур.
Әсләри јола салмыш гоча дағлар дилә кәлир,
Ағ көпүклү шәләләләр, кур булағлар дилә кәлир.
Ешидилир гулағымда фәрјад сәси, нәлә сәси,
Үрәјими паралајыр Лејлинин дә гәм нәғмәси.
Ахшам дүшүр, јарпаг солур, күләк әсир, су чағлајыр,
Өтән зүлмәт әсләрин гучағында Шәрг ағлајыр.
Кәлир сәси низәләрин, гылынчларын, галханларын,
Азад һәјат дејә-дејә дөјүшләрә галханларын!
Булудлар да сыхлашараг өз дәрдини ачыр бир-бир,
Јағыш јағыр, шимшәк чахыр, туфан гопур, јер титрәјир!

Шаһлар, ханлар дири-дири сојур халгы, мин ган едир,
Елләр көјә үз тутараг нәлә чәкир, фәған едир.
Бәлкә бу сәс Мәчнунундур, һарај салыб гышгырыр о,
Ја да «көрпә» кәлининдир, чадра алтда һычгырыр о.
Хан охујур, дилә кәлир, бајатылар, әфсанәләр,
Сәһбәт ачыр кәдәриндән, гәм дағындан гәринәләр.
Бу сәс санки јаз чаыдыр, көпүкләниб ашыр, дашыр,
О гаранлыг, о аһ-фәған јаваш-јаваш узаглашыр.
Фүзулинин гәзәлини көзәл сәслә Хан охујур,
Үрәкләрә атәш салыб көр нечә рәван охујур.
Хан охујур, о әсләр бир әфсанә, хәјал олур,
Шәби-һичран дөнүб инди сәһәр олур, вүсал олур

5

Нә һөкмдар, нә дә хан,
Нә падишаһ,

Нә дә шаһ
Ону саја салмады.
Салам вердисә ондан
Рүшвәт дежилдир деја
Һеч кәс салам алмады.
Бу сәс әкс-сәда олду,
Күчлү бир нида олду.
Саламы чајлар алды,
Һәфтәләр, ајлар алды.
Өтәрәк фәсилләри,
Нечә-нечә илләри
Шаирин бизим елә
Сөзү, кәламы чатды.
Бу кәламла бәрәбәр,
Онун саламы чатды.
Саламы күлләр алды,
Обалар, елләр алды.
Шаирин гәзәлләри
Чалынды инчә тарда,
Гарабағ көзәлләри
Хош авазла охуду
Бир шән тојда, мағарда.
Гызыл бир шуа кими
Салам һәр јана чатды.
Долашыб ојмағ-ојмағ
Бүтүн чаһана чатды.

6

Дејирләр, шаирә Султан Сүлејман,
Доггуз агча пулчун вермишди фәрман.
Шаир дә үмидлә өлчдү јоллары,
Һәр дәфә јанына дүшдү голлары.
Каһ јанды үмиди, каһ да ки, сөндү,

Һәр дәфә үмидсиз керижә дөндү.
Шаир чобан кими олса да јохсул,
Она верилмәди доггуз агча пул.
Јенә дә дәрјада бир дағ галды о,
Кирпик дә чалмајыб ојағ галды о.
Јенә көнүл вары бир ше'р олду,
Јох, ше'р олмады, чәһаһир олду.
Шаир мұкафаты күлләрдән алды,
Обалардан алды, елләрдән алды.
Сәһәр аг булудлар оlanda атәш,
Гызыл пуллар сәнди башына күнәш.
Белә баша вурду өз һәјатыны,
Ше'р гимәтини, мұкафатыны
Нә хандан, нә бәјдән, нә шаһдан алды,
Гызыл дан јериндән, сабаһдан алды.

7

Фүзулинин шәкли мүдрик бабаларын үзүндәдир,
Онун ады һәр инсанын сөһбәтиндә, сөзүндәдир.

Гәзәлинин һәрарәти јүз илләрин бузларнын
Әридәрәк инди елин очағында, көзүндәдир.

Онун әтри бағ күлүндә, онун күчү дағ селиндә,
Чешмә кими сафлығыса бир кәлинин көзүндәдир.

Ше'рләри бир ағачдыр, чичәкләри јер үзүндә
Көкү исә Азәрбајчан торпағынын өзүндәдир!

СОН НЭГМЭ

1

Ленин шөһөриндэ... дөжүш иллэри,
Бу жердэ бэрк кечир, гыш фэсиллэри.
Гырх икинчи илдир... битмэжиб жанвар,
Жагыр дажанмадан гар үстүнэ гар.
Күчэлэр, көрпүлэр, биналар агдыр,
Баг, булвар агдыр.
Шэрид тэк узаныр чөрөк нөвбаси,
Нэрдэн эшидилэр трамвај сэси.
Гары күрөжэн,
Арабир кэдэрлэ нэгмэлэр дејэн
Гадынлар, гочалар мүкөддэр, мэхэун,
Күчэлэр гуртармыр, күчэлэр узун...

2

Параја тэлэсир бир эскэр көрөк,
Кедир, голтугунда бир парча чөрөк...
Далгындыр, гэмлидир, фикирлидир о,
Дүшүнэ-дүшүнэ јенэ кедир о.

3

Шөһөрдэн узагда... мешэ кэнары,
Эскэрлэр динлэди бир бэстэкары.
Үрөклэ, һавэслэ о, елэ чалды,
Һамынын көзүндэ галхды, учалды.
Чајковски, Глинка, Берлиоз, Верди,
Јанан үрөклэрэ сэрин су верди.

Бэстэкар һэр сасдэн бир гүввэт алды,
Чалдыгча чалды!
Узагда, узагда сэслэнди топлар,
Бурдаса Шопендэн чалды бэстэкар.
Бетһовен курлады... гүдрэт кэтирди,
Эзэмэт кэтирди, гүввэт кэтирди.
Санки бу сэсијди күчлү лөпөнин.
Нэр јана јайылды бир ан ичиндэ.
Батырыб сасини мұһарибөнини
Долашыб курлады чаһан ичиндэ.
Узагда, узагда сэслэнди топлар,
Бурдаса Григдэн чалды бэстэкар...

Концерт сона чатды...
Елэ бил салонда туфан јаратды,
Галхыб алгышлады эскэрлэр ону,
Нэр алгыш бир далга... вармыдыр сону?!
Ким исэ архадан гышгырды бирдэн,
— Мүмкүнсэ чалыныз сиз Үзејирдэн.
Јенэ дә отурду гоча бэстэкар,
Эллэр мөчүзөдир, эллэр сеһиркар..
Јени гүввэ кэлди елэ бил она,
Ахыб үмман кими долду салона.
Бизим ана јурдун Чэнки һавасы,
Эзэмэт далғасы, гүдрэт далғасы.
Санки Короғлуунун Мисри гылынчим
Парлады бурда.
Дағлары јериндэн ојнадан бир сас
Курлады бурда...
Бу гүрур, эзэмэт үрөјэ долду,
Нэр эскэр гүдрөтдэ Короғлу олду...
Елэ чалды ки,
Елэ фыртыналы сада салды ки,

Бу эсэрә верди үрәк одуну,
Вурду мусигинин сон аккордуну
Бирдән гопан алгыш бирдән дајанды,
Нә олду?!

Эскәрләр дурду, бојланды...
Сусараг аһ чәкди дәриндән гоча,
Тәрпәнә билмәди јериндән гоча,
Ачлыгдан түкәнди гүввәти онун,
Көзүнүн ишыгы, тагәти онун.
Аз галды јыхылсын, зорла дајанды,
Һамынын үрәји алышды, јанды.

4

Эскәр пилләләрлә галхыр јухары,
Кедир јашыл рәнкли гапыја сары.
Астадан вурур,
Көзләјиб дурур.
Сәс кәлир... чалырды гоча бәстәкар,
Бир сәс учалырды; инчә, сәһиркар...
Чалаңда көнлүнүн тәранәсини,
Ким ешида биләр гапы сәсини?!
Эскәрин гәлбиндә күнәш зијасы...
Чағлады Шубертин мелодиясы...
Курлајан.

титрәјән

һәр нида, һәр хал,

Кәтирди эскәрә дүшүнчә, хәјал.
Көрүндү көзүнә Вәтән јоллары,
Кетди бу јолларла евинә сары...
Көзәлди мусиги јаз күнәши тәк,
Шәфәглә, ишыгла долурду үрәк...

Кәсмәдән, арамсыз јағыш јағырды,
Нәғмәли, далғалы бир чај ахырды...
Мусиги кәсилди... гапыны вурду...

Кечәрәк ичәри

Ағсачлы гочанын өнүндә дурду.
— Кәлиң, инчимәјин бу јайымыздан,
Кичик һәдијәдир алајымыздан.
Чәрәји узатды,
Бәстәкар һејрәтлә гашыны чатды.
Гәлбини охшајан мелодиялар
Она ачлығыны унутдурурду,
Өмрүнү вердији бу сәнәт ки, вар,
Дүнијада һәр шејдән әзиз тутурду.
Бир чәрәјә бахды,

бир дә эскәрә,

Бахды дөнә-дөнә... бәлкә јүз кәрә...
Чәрәјә узанды титрәк әлләри,
Елә бил горхудан гајтарды кери.
Јох, алды, гојнунда, тутуб сахлады,
Үрәји көјрәлди, бирдән ағлады...
Јаш ағ сағгалыңдан ахды, сүзүлдү.
Сонра ушаг кими севинди, күлдү...
— Дүздүрмү... бу чәрәк мәнимдир — деди.
Ону бирнәфәсә, көзүјлә једи...
— Һардансан, чаван?!

Эскәр чаваб верди: — Азәрбајчандаң.

Гочанын көзләри нуранды бирдән:

— Сәнми дедин чалым мән Үзејирдән?!

— Бәли, мән дедим.

— Сәнә һеч билмирәм, нә һөрмәт едим?!

Бәстәкар сусараг хәјала далды,

Астадан, үрәклә

бир нәғмә чалды...

Сәсләнди, курлады гәлбә од салан,
 Инчә, нурулу, көзәл «Аршын-мал-алан»...
 Динләди, елә бил бир гушду әскәр,
 Доҗма Вәтәнијәлә говушду әскәр.

5

Кечди јурдумузуи сәрт фәсилләри,
 Зәфәрлә гуртарды дөјүш илләри.
 Әскәр дә јол кедиб Берлинә кими
 Ана вәтәнинә җајытды кери...
 Җајытды, гочаны ахтарды јенә,
 Көһнә бир дост кими кетди евинә.
 Наны о агсачлы, көзәл бәстәкар?!
 Ондан тәзә нәгмә галыб јадикар.
 Ешидиб узагдан күләлә сәсини,
 Тәјјарә сәсини, бомба сәсини
 Нәвәсдән дүшмәјиб гоча бир ан да,
 Јарадыб өмрүнүн сон нәгмәсини...
 Чалышыб, јарадыб
 елә нәгмә ки...
 Кедиб додагларда Берлинә кими...
 Бу маһни, бу нәгмә оқун сәсиди,
 Сон күчү, сон ешти, сон нәвәсијди.

6

Кечди илләр... әскәр бәстәкар олду,
 Ады дилләр кәзән сәнәткар олду.
 Чалышды, јаратды... амма һеч заман,
 Садә, мүдрик гоча чыхмады јаддан.
 Динләјиб арабир дост сәсини о,
 Чалырды гочанын нәгмәсини о...

МҮНДӘРИЧАТ

Һәјәт дујулары

Үрәјимә	5
Дчыгдыр ки, пәнчәрәм	6
Кечид	8
Суал верәр ушаглар	9
Мән кедирәм, кедәчәјәм	10
Сәкитлијә дүшмәнәм	11
Плаш кејән гыз	12
Сусан пиано	14
Тәбриз	17
Сәкинә	18
Көрпә јохса да	21
Уадырам әлләримн	22
Кәзәллик гучағында	23
Јәһәрдән сонра гатыг	26
Кәнчлик . . . Баһар	27
Бир ичим су	29
Бир ушаг јол кедирди	30
Мән јанмәјә билмирәм	32
Аталар сөзү	35
Араз ғырағындан мәктүб	37
Ишыглы отагда кәлкә	38
Һәдијјә	40
Јардымылда - пајыз	42
Җарынын һекајәти	45
Иса булағы	47
Күлдәләр алтында доғулан ушаг	50
Ушаг кими, ата кими	52
Ики пәнчәрә	53
Бирн күнәш, бирн ај	55
Јашадын	56

Лирик нотлар

Мәңә чох кәрәкдир	61
Бизим көрүш јеримиз	62
Јәдындамы?	63
Севки вә нәгмә	65

Нәркиз вә мән . . . . .
Бахышларын сирри вар!!! . . . . .
Кечикән севки . . . . .
Горхурам . . . . .
Көрән, хардасыңыз сиз? . . . . .
Сәисиз . . . . .
Мәһәббәт . . . . .
Кизли хәзинә . . . . .
Илк дөфә . . . . .
Инам оlanda . . . . .
О гыза . . . . .
Мән сәни ахтарырам . . . . .
А н а . . . . .
Сәни тәбәссүмү . . . . .
Гысгаңчылыг . . . . .
Ө м ү р . . . . .
Јенә килејисән . . . . .
Ушаглыгдан севмишәм . . . . .
Мән сәнә инанырам . . . . .

Кичик поемалар

Дәниз вә бир дамла көз јашы . . . . .
Гәринәләр . . . . .
Сон нәгмә . . . . .

Редактору *Хәлит Рза*, Россияда *Ф. Гулјиев*. Бәди редактору *Ј. Агајев*. Техник редактору *М. Балакшијев*. Корректорлары *М. Кулушова, Н. Дагистанли*.
Јыгылмага берилмиш 4/III-1966-чы ил. Чапа нмзаланимиш 6/IV-1966-чы ил. ФГ 080.
Кағыз форматы 70x108 мм. Физики чаг вәзәги 3.375. Шәрти ч. в. 4,11. Учот нәв вәзәги 3. Сифарши № 260. Тиражи 6000. Гүјмәти 20 гәп.

Азәрбајчан Дәвләт Нәшријаты, Баки, һүсү һачыјен үчәси, № 4.

Азәрбајчан ССР Назирләр Совети Јанында Мәтбуат Комитәсиниң 26 Баки комисс адына мөтбәси, Әли Бајрамов күчәси, № 3.

03331